

СІВІЦЬКА Світлана¹, ЧЕРЕДНИК Людмила¹, ТАЛОВИРЯ Галина¹

РЕКОНСТРУКЦІЯ СЕМАНТИКИ ІНШОМОВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

¹Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24
sivitska@pntu.edu.ua

***Анотація.** Розглянуто питання витоків екологічної галузевої лексики, подано реконструкцію як основний етап дослідження історії слова з метою з'ясування його значення у сучасній українській термінологічній системі. На основі визначення семантичних джерел відтворено внутрішню будову термінів з метою вивчення словникового складу української лексики в історико-етимологічному аспекті. Досліджено словотвір окремих термінів та термінологічних словосполучень з погляду морфологічних моделей сучасної української мови. За допомогою етимологічного аналізу визначено джерела запозичення та їхній вплив на українську екологічну термінологію. Доведено, що в українській терміносистемі екологічної галузі значна частка належить іншомовній лексиці, що пояснюється впливом лінгвальних та екстралінгвальних чинників.*

Сучасна екологія як наука, що вивчає закономірності відносин між організмами та довкіллям, є синтетичною, оскільки в ній поєдналися біологічні (дослідження живих об'єктів) та гуманітарні (визначення місця людини в природі) методи. У сучасному глобалізованому суспільстві, у якому виникає безліч проблем щодо навколишнього середовища, викликаних не завжди розумною діяльністю людини, вона стала дієвою стратегією збереження життя та виживання всього людства.

На думку багатьох науковців, в екологічній галузевій термінології значна частка належить іншомовній лексиці, що зумовлений факторами суспільно-політичного, фахового та мовного характеру.

Варто підкреслити, що термінологія екології є невід'ємною частиною словникового складу сучасної української мови. З-поміж проблем, що цікавлять мовознавців, важливим є питання дослідження «семантики природної мови» [1, с. 44], що уможливило відтворення внутрішньої семантичної першооснови. Дослідженням специфічних кореляцій у межах термінологічного поля екології займалися такі відомі науковці, як: І. Кочан, В. Калько, С. Райт, Х. Галінські та багато інших українських і зарубіжних учених.

На основі аналізу сучасних лінгвістичних праць, можна стверджувати, що українська галузева екологічна терміносистема містить багато іншомовних слів. Проаналізуємо деякі з них.

Наприклад, сам термін «екологія» має давньогрецькі корені, що підтверджує його етимологічний аналіз: від дав. -гр. οἶκος – середовище, житло і λόγος – вчення, наука [3, с. 24]. Відомо, що його вперше запровадив у наукову практику німецький біолог Ернст Гекель у 1866 р. для позначення біологічної науки, що вивчає взаємодію між організмами та середовищем.

Численними є терміни, утворенні поєднанням лексеми «сфера» з іншими словами. Так, в екології широко застосовуються такі слова, як: біосфера (від дав.-гр. βίος – життя та σφαῖρα – куля) [3, с. 44]; літосфера (від дав.-гр. λίθος – камінь і σφαῖρα – куля, сфера); атмосфера (від грец. ἀτμός – пара і σφαῖρα – куля [3, с. 7]; леймосфера (від грецьк. λαϊμός – сполучний орган (шийку) та σφαῖρα, що вказує на зону впливу [4, с. 57]; літосфера (від дав.-гр. λίθος – камінь і σφαῖρα – куля, сфера) [6, с. 37]; едасфера (від грец. edaphos – основа, ґрунт і sphaῖra – сфера) [3, с. 64].

Також є багато термінів із лексемою «-генез-» давньогрецького походження. Це, насамперед, складні терміни на кшталт: автогенез (від греч. αὐτός – сам та γένεσις – зародження, виникнення), гейтогенез (грец. geiton – сусідній, суміжний та грец. genesis – походження, виникнення), біогенез (від біо... і грец. γένεσις – походження) та інші.

Значна кількість термінів, утворених за допомогою часток мікро- у значенні «малий, найдрібніший» та протилежною макро- із значенням «великий». За допомогою цих часток утворюються складні слова-терміни: мікроорганізми, мікроелементи, макроорганізми, макроеволюція та ін. Частки мають грецьке походження: мікро... – від грец. μικρός – малий, і макро... – від грец. μακρός – великий.

На тісний зв'язок із біологією вказують терміни з латини, наприклад: абразія (від лат. abrasio — зіскоблювання) [4, с.8]; віталітет (від лат. vitalis – життєвий[5] та багато інших.

Є запозичення з європейських мов. Зокрема, німецької мови (ландшафт (від нім. Landschaft – загальний вид місцевості), «торф» (нім. Torf); французької (баланс (фр. balance – терези), аерція (від фр. aeration) [1, с. 187] та ін.

Трапляються також слова із східних мов, наприклад, арабської: хабуб (з араб. трансліт. habūb, дос. blasting/drifting – той, що несамовито дме)[7]. Цим словом жителі Аравії та Єгипту називають потужну піщану бурю, що буває в пустелях.

Отже, на основі короткого аналізу можна зробити висновки.

Українська терміносистема екологічної галузі поповнюється словами іншомовного походження. Численними є запозичення з грецької мови та латини. Крім того, є терміни, що мають німецькі, французькі, арабські корені. З погляду словотвірних основ варто зазначити, що терміни репрезентовано як простими, так і складними одиницями. На процес запозичення впливають наукові, міжкультурні зв'язки українців з іноземними державами.

Сучасна екологічна термінологічна система перебуває у постійному розвитку і є перспективною для подальших досліджень.

Використані інформаційні джерела:

- [1] Dzhigirei, V. S., Storozhuk, V. M. et al. (2000). Fundamentals of Ecology and Environmental Protection (Ecology and Nature Protection) (Lviv : Poster).
- [2] Moroz, P.I., Kosenko I. S. (2003). Ecology. Dictionary-Reference of Common Terminology (Uman : UDA U).
- [3] Bybyk, S. P., Syuta, H. M. (2006). Dictionary of Foreign Words: Interpretation, Word Formation and Word Usage ed S Ya Yermolenko (Kharkiv : Folio).
- [4] Musienko, M. M., Serebryakov, V. V. et al (2004) Ecology : Explanatory Dictionary (Kyiv : Lybid).
- [5] Popovych, R. G. (2011) Structural and semantic features of Latin terms used in environmental literature. Bull. NWEH Hum. Sc. (3(55)). 55–65.
- [6] Dictionary-Handbook of Modern Ecological and Nature Protection Terms. 2010. Ed G. E. Goncharenko, S. V. Sovgira (Kyiv.: Naukovyi svit).
- [7] Zhikhareva, O Ecological discourse: a cognitive approach. 2014. Int. Conf. (Kyiv : NTUU «KPI»).